

GRUPY PRODUCENTÓW ROLNYCH W PROCESACH INTEGRACJI POZIOMEJ CZ.2

PROF. DR HAB. WAWRZYNIEC CZUBAK | KATEDRA EKONOMII I POLITYKI GOSPODARCZEJ W AGROBIZNESIE, UNIwersytet PRZYRODNICZY W POZNANIU

W Polsce potrzeba współpracy w agrobiznesie nasiliła się w momencie przemian gospodarczych, a procesy integracji z UE wyraźnie wzmocniły konieczność integracji. W gospodarce żywnościowej proces tworzenia silny podmiotów powinien dotyczyć przede wszystkim gospodarstw rolnych. Wynika to z szeregu wewnętrznych słabości rolnictwa, a głównie rozdrobnionej struktury agrarnej. Poza dysfunkcjami mikroekonomicznymi mała skala działania skutkuje wyraźnie słabszą ich pozycją względem sektora przedprodukcyjnego (dostawców surowców i usług do produkcji rolnej) i poprodukcyjnych (przemysłu rolo-spożywczego i handlu). Integracja pozioma producentów rolnych jest jedną z niewielu możliwości jakie pozostają gospodarstwom rolnym w dążeniu do wzmocnienia pozycji w łańcuchu żywnościowym. W kontekście gospodarczym ważne, aby wzajemne relacje miały charakter stabilnej i trwałej współpracy, a ta wymaga formalnej organizacji zrzeszających się podmiotów. Taką formą w rolnictwie są organizacje i grupy producentów rolnych. Nie bez powodu tworzenie grup producentów rolnych było obszarem wsparcia polityki rolnej. Powodem, a zarazem celem, zaangażowania środków publicznych było przełamanie największej przeszkody i trudności jaką jest zainicjowanie działalności i jej prowadzenie w pierwszych latach funkcjonowania. Przed wejściem Polski do Unii Europejskiej przepisy ustawy o grupach producentów rolnych (GPR) dawały możliwość wspierania procesów współpracy rolnicy ze środków krajowych. Wdrażane programy miały ułatwić rozpoczęcie i prowadzenie wspólnej działalności i umacniać pozycję producentów na rynku, o ile

rezultat integracji będzie miał charakter formalny i trwały. Ustawa o grupach producentów rolnych i ich związkach, która dawała formalnie możliwość zrzeszania się producentów rolnych, obowiązuje w Polsce od ponad 20 lat. Od momentu wejścia Polski do UE, wsparcie dla grup producentów rolnych realizowane było od pierwszego okresu programowania przez wszystkie kolejne perspektywy finansowe i miało swoje ważne miejsce w kolejnych programach rozwoju obszarów wiejskich, współfinansowanych ze środków II filara WPR oraz budżetu krajowego. Pomoc polega na wypłacie środków obliczanych na podstawie wartości produkcji sprzedanej na rynku przez członków danej grupy lub organizacji. Wsparcie wypłacane było w okresie pierwszych pięciu lat funkcjonowania grupy. W kolejnych programach zmiany zasad finansowania i oczekiwania względem beneficjentów zmierzały do nakierowania wsparcia na realizację działań długofalowych. Trwałość funkcjonowania grup miała ugruntować pozycję rynkową wspieranych podmiotów i wzmacniać ich konkurencyjność w długiej perspektywie. Poza tymi działaniami bezpośrednio skierowanymi grup i organizacji na ich powstanie i funkcjonowanie w pierwszych latach działalności, podmioty te i ich członkowie mogą być beneficjentami innych form wsparcia sektora rolnego. W ramach mechanizmów PS WPR 2023-2027 mogą korzystać z dofinansowania na rzecz przetwórstwa i sprzedaży hurtowej, promocji produktów w systemach jakości, rozwoju usług rolniczych, mogą ubiegać się o wsparcie w ramach działań pro-inwestycyjnych, np. inwestycje w gospodarstwach zwiększające konkurencyjność – dotacja.

Nazwa produktu	działanie 142 PROW 2007-2013			działanie 9 PROW 2014-2020*		
	Kwota pomocy (mln zł)	Liczba GPR	Średnia liczebność GPR	Kwota pomocy (mln zł)	Liczba GPR	Średnia liczebność GPR
Buraki cukrowe	11,5	18	6	11,7	23	14
Bydło żywe, mięso wołowe	12,0	49	15	54,2	81	10
Drób	344,5	287	5,6	-	-	-
Mleko krowie	87,4	100	30	114,1	109	8
Mleko owcze lub kozie	0,7	1	17	2,1	1	7
Świnie żywe, prosięta, warchlaki, mięso wieprzowe	221,5	276	15	445	307	5
Ziarno zbóż lub nasiona roślin oleistych	240,0	365	8	112,5	156	7
Ziemniaki	13,1	24	6	9	13	7
Jaja ptasie	19,8	18	5	3,9	4	5
Produkty rolnictwa ekologicznego	-	-	-	1,5	2	9
Pozostałe	62,7	99				
Suma końcowa	1002,0	1233	37	794	696	8

* stan na 30 września 2024 r.

Źródło: materiały MRiRW

Tabela 1. Realizacja programów wsparcia rozwoju grup producentów rolnych w latach 2007-20208

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.

Institucja Zarządzająca PROW na lata 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Operacja realizowana przez Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Poznaniu, współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Mimo programów prowadzony o wielu lat i zachęt do organizowania się rolników i wzmocnienia ich pozycji na rynku, poziom zorganizowania oraz współpracy w formie grup producentów rolnych i organizacji producentów jest nadal niski. Jak podaje MRiRW (materiały Departamentu Rynków Rolnych i Transformacji) aktualnie funkcjonuje zaledwie 786 grup producentów rolnych oraz 142 organizacje producentów w sektorze owoców i warzyw. W układzie specjalizacji produkcji (tab. 2) ponad 1/3 wszystkich grup związana jest z produkcją trzody chlewnej. Choć obecnie są zaledwie 282 grupy, to w dwóch perspektywach finansowych aż 583 grupy uzyskały wsparcie w łącznej wysokości ponad 666 mln zł. Tylko niewielka część wspieranych podmiotów utrzymała się na rynku i zrzeszają zaledwie ok. 2 tys. producentów. W produkcji bydłowej, zarówno krów mlecznych jak i bydła opasowego, obecnie działa 2000 producentów w ponad 200 grup, choć liczba organizacji wspieranych w z programów UE była niemal dwa razy większa i otrzymały 270 mln zł wsparcia. Podobna sytuacja dotyczy producentów specjalizujących się w produkcji roślinnej, tj. zboża lub nasiona roślin oleistych. Te grupy stanowiły ¼ wszystkich funkcjonujących na rynku i zrzeszały nieco ponad 1300 rolników. O ile obecnie takich grup jest 190, to w latach 2007-2020 aż 521 uzyskało dofinansowanie na kwotę 350 mln zł.

Kategoria produktu	Liczba GPR	Liczba członków
Świnie żywe	282	1997
Ziarno zbóż lub nasiona roślin oleistych	190	1362
Mleko krowie	127	980
Bydło żywe	85	1020
Buraki cukrowe	22	256
Ziemniaki	19	242
Drób żywy	18	103
Mleko: krowie, owcze lub kozie	8	312
Liście tytoniu suszone	7	1948
Ziarno zbóż	7	59
Jaja ptasie	6	33
Produkty rolnictwa ekologicznego	4	27
Nasiona roślin oleistych	3	21
Materiał siewny lub sadzeniaki	2	27
Ozdobne rośliny ogrodnicze	1	6
Owoce i warzywa	1	81
Ziarno zbóż lub nasiona roślin oleistych	1	6
Ślimaki żywe	1	5
Króliki żywe	1	12
Owoce	1	172
Razem	786	8669

Tabela 2. Wykaz grup producentów rolnych wg kategorii produktu lub grupy produktów Źródło: MRiRW

Łącznie wspieranych było ponad 21 000 producentów, a pozostało w grupach mniej niż 9 000 (w ogóle zrzeszonych jest 13 800 rolników, nie tylko w grupach producentów

rolnych) i pomoc trafiła do 2000 grup, a funkcjonuje mniej niż 800. To oznacza słabą skuteczność mechanizmów polityki rolnej. Oczywistym jest, że mogą zdarzać się sytuacje, w których ze względów losowych lub przyczyn niezależnych od intencji rolników inicjatywa integracyjna nie powiedzie się. Jednak rezultaty ostatnich lat w wielu przypadkach poddają wątpliwość efektywność wsparcia w takiej formie lub nasuwają wniosek o konieczności zagwarantowania kontynuacji działalności po zakończeniu wsparcia. To ostatnie jest jednak bardzo trudne, ponieważ dotyczy nieprzewidywalnej przyszłości, a próby uszczelnienia systemu mogą spowodować na tyle nadmierne obwarowania, że zniechęcą rolników do starania się w wsparcie w ogóle. Mając na uwadze przyszłość polskiego rolnictwa w UE (tym bardziej poszerzonej o np. Ukrainę) trzeba dodać, że w warunkach rozdrobnienia agrarnego integracja musi nastąpić. Bez właściwego zorganizowania trudno będzie konkurować na wspólnym rynku europejskim. Tego dowodzą doświadczenia innych krajów. W takich krajach jak Francja, Austria, Dania, Irlandia czy Holandia ponad połowa rynkowej produkcji rolnej pochodzi od producentów zrzeszonych w różnych formach organizacyjnych, a jednocześnie są oni głównym partnerem podmiotów dostarczających surowce do produkcji. Niestety, spośród krajów UE Polska należy do grupy tych państw, w których integracja jest najsłabsza. Gdyby uwzględnić fakt, że połowa z istniejących obecnie grup producentów rolnych działa w na terenie województwa wielkopolskiego i zrzesza 35% w ogóle zintegrowanych rolników, to w zasadzie w pozostałej części kraju integracja w zasadzie nie ma żadnego znaczenia. Mimo niewątpliwych korzyści, zalet i zachęt polscy producenci są wciąż bardzo słabo zorganizowani, procesy integracji są ograniczone, a dynamika niezadowolająca. Niestety dominuje sceptycyzm, duży opór ze strony rolników, silny indywidualizm poszczególnych producentów, brak zaufania do innych producentów i generalna niska skłonność do wspólnych przedsięwzięć. Źródłem wzmocnienia wspólnych działań muszą być sami rolnicy, a polityka może (i powinna) jedynie wspierać inicjatywy reagując na największe przeszkody i bolączki. W przeciwnym razie trzeba będzie liczyć się z tym, że utrzyma się słaba pozycja rolników w łańcuchu wartości i cenie końcowej produktów żywnościowych, nie będzie możliwości osiągnięcia efektu skali produkcji, wzrostu produktywności z zastosowaniem nowoczesnych technologii (wymagających odpowiedniej wielkości zasobów dla ekonomicznego sensu ich wdrażania), a w efektem liberalizacja handlu UE z państwami trzecimi będzie jeszcze większa presja związana z coraz większą konkurencją na rynkach surowców rolnych. ■

Źródła:

Opracowanie własne z wykorzystaniem danych:

Notatka nt. współpracy rolników (2024); materiały MRiRW, Departament Rynków Rolnych i Transformacji. Warszawa

Pieczynski Bolesław (2023): Grupy i organizacje producentów; Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu

Idea współpracy grupowego działania - ograniczenia, problemy (2024); materiały Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich